

Kohtuasi 112/83

[...]

Tribunal d'instance de Paris I eelotsusetaotlus

Maisitoodete eest makstavad kursikompensatsioonid – Määruse kehtetuse tagajärjed

[...]

EUROOPA KOHTU OTSUS

27. veebruar 1985*

Kohtuasjas 112/83,

mille esemeks on Euroopa Kohtule EMÜ asutamislepingu artikli 177 alusel Tribunal d'instance de Paris I (ringkonnakohus, esimene ringkond) esitatud taotlus, millega soovitakse nimetatud kohtus pooleli olevas vaidluses järgmiste poolte vahel:

Société des produits de maïs SA

ja

Administration des douanes et droits indirects (tolli- ja kaudsete maksude amet)

eelotsust komisjoni 24. märtsi 1976. aasta määruse (EMÜ) nr 652/76, millega muudeti kursikompensatsioone seoses Prantsuse frangi vahetuskursside muutustega, kehtivuse kohta,

EUROOPA KOHUS,

koosseisus: president A. J. Mackenzie Stuart, kodade esimehed G. Bosco, O. Due ja C. Kakouris, kohtunikud P. Pescatore, T. Koopmans, U. Everling, K. Bahlmann ja Y. Galmot,

kohtujurist: M. Darmon,

kohtusekretär: ametnik D. Louterman,

on teinud järgmise

otsuse

* Kohtumenetluse keel: prantsuse.

Faktilised ja õiguslikud asjaolud

Kohtuasja faktilised asjaolud, menetluse käigu ja menetlusosaliste poolt Euroopa Ühenduste Kohtu põhikirja käsitleva protokolliga artikli 20 alusel esitatud kirjalikud märkused võib võtta kokku alljärgnevalt.

1. Faktilised asjaolud ja menetlus

Põhikohtuasja hageja Société des produits de maïs SA impordib, ekspordib, ostab, töötleb ja müüb maisi ja mitmesuguseid maisitooteid.

Nimetatud äriühing ekspordis Prantsusmaalt teistesse Euroopa Majandusühenduse liikmesriikidesse mitmesuguseid maisist valmistatud tooteid, milleks olid:

purustatud maisiterad (rubriik 10.05, käesoleval ajal 23.02);

gluteen (rubriik 23.03);

mitmesugused muud tooted, näiteks tärklis, glükoos, dekstroos ja “modifitseeritud” tooted (näiteks tärklis segatuna keemiliste ainetega) (muu hulgas alamrubriigid 11.08 A I, 17.02 B I a), 17.02 B I b), 17.02 B II a), 17.02 B II b), 17.02-23, 17.02-28.0, 17.02-28.1, 35.05 A, 29.04-77.001).

Nimetatud toodete ekspordimisega seoses tuli maksta kursikompensatsioone komisjoni 24. märtsi 1976. aasta määruse (EMÜ) nr 652/76 (EÜT L 79 , 25.3.1976, lk 4) alusel, arvestades ka hilisemaid määrusi, millega nimetatud määrust muudeti.

Kuna Euroopa Kohus tunnistas oma 15. oktoobri 1980. aasta otsuses (kohtuasi 145/79: Roquette, EKL 1980, lk 2917) määruse (EMÜ) nr 652/76 ning selle määruse muutmiseks ja täiendamiseks hiljem antud määrused kehtetuks, algatas Société des produits de maïs 30. detsembri 1980. aasta hagiavaldusega Tribunal d'instance de Paris's menetluse Administration des Douanes et Droits Indirects vastu, nõudes alusetult sisse nõutud kursikompensatsioonide tagastamist ja tuginedes asjaolule, et nende kursikompensatsioonide sissenõudmiseks puudus õiguslik alus. Vaidlusalused summad olid alljärgnevad:

598 212,48 Prantsuse franki purustatud maisiterade (rubriik 10.05, käesoleval ajal 23.02) ekspordimisel;

1 008 731,36 Prantsuse franki gluteeni (rubriik 23.03) ekspordimisel;

3 443 653,01 Prantsuse franki mitmesuguste muude maisist valmistatud toodete (tärklis, glükoos, dekstroos ja “modifitseeritud” tooted, muu hulgas alamrubriigid 11.08 A I, 17.02 B I a), 17.02 B I b), 17.02 B II a), 17.02 B II b), 17.02-23, 17.02-28.0, 17.02-28.1, 35.05 A, 29.04-77.001) ekspordimisel,

ning nendele summadele lisanduv intress õigusaktides sätestatud määras.

Administration des Douanes väitis enda kaitseks ühelt poolt seda, et hageja ei olnud tõendanud, et vaidlusaluse määrusega maisist valmistatud toodete suhtes kehtestatud kursikompensatsioonid "ületasid ilmselgelt" kursikompensatsioone, mida kohaldati nende toodete valmistamisel kasutatud maisikoguse suhtes, ja teiselt poolt seda, et Euroopa Kohus on eespool osundatud 15. oktoobri 1980. aasta otsuses märkinud, et määruse (EMÜ) nr 652/76 ning selle muutmiseks ja täiendamiseks hiljem antud määruste kehtetus ei võimalda vaidlustada siseriiklike asutuste poolt asjaomaste määruste alusel kursikompensatsioonide sissenõudmist või maksmist perioodi osas, mis eelnes nimetatud otsuse kuupäevale.

Tribunal d'instance asus seisukohale, et märkides oma otsuses, et enne selle otsuse kuupäeva sisse nõutud summad ei kuulu tagastamisele, võttis Euroopa Kohus vaidlusaluse õigusakti kehtetukstunnistamiselt selle sisulise tähenduse, ja et see otsus oli täielikus vastuolus Euroopa Kohtu varasema praktikaga ning tõstas olulisi küsimusi EMÜ asutamislepingu artikli 177 ja artikli 174 teise lõigu kohaldamise suhtes. Seetõttu otsustas Tribunal d'instance tõhusa õigusemõistmise ja selguse huvides oma 7. juuni 1983. aasta otsusega menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

1) Kas komisjoni 24. märtsi 1976. aasta määruse (EMÜ) nr 652/76 need sätted, millega kehtestati purustatud maisiterade (tariifirubriik 10.05, käesoleval ajal 23.02), gluteeni (rubriik 23.03) ja alamrubriikidesse 11.08 A I, 17.02 B I a), 17.02 B I b), 17.02 B II a), 17.02 B II b), 17.02-23, 17.02-28.0, 17.02-28.1, 35.05 A ja 29.04-77.001 kuuluvate toodete ekspordimisel kohaldatavad kursikompensatsioonid, on kehtivad?

2) Kui vastus esimesele küsimusele on eitav, siis millises ulatuses on need sätted kehtetud?

3) Kui vastus esimesele küsimusele on eitav, siis millised on kehtetuse õiguslikud tagajärjed seoses nõudega maksta tagasi siseriiklike ametiasutuste poolt komisjoni 24. märtsi 1976. aasta määruse (EMÜ) nr 652/76 alusel sisse nõutud kursikompensatsioonid või osa neist kursikompensatsioonidest?

4) Kui ühenduse määruse kehtetus on nõuetekohaselt tuvastatud ja kui sellise kehtetuse puhul on välistatud selle määruse alusel juba sisse nõutud kursikompensatsioonide vaidlustamise võimalus, siis kas ja mil määral on välistatud igasugused maksed kõnealuste kursikompensatsioonide osas?

Eelotsusetaotlus registreeriti Euroopa Kohtu kantseleis 16. juunil 1983.

Vastavalt EMÜ Kohtu põhikirja käsitleva protokollile artiklile 20 esitasid kirjalikke märkusi Euroopa Ühenduste Komisjon, esindaja: komisjoni õigusnõunik F. Lamoureux, ja Société des produits de maïs, esindaja: A. Desmazières des Sechelles, Pariis.

Olles ära kuulunud ettekandja-kohtuniku ettekande ja kohtujuristi seisukohad, otsustas Euroopa Kohus algatada suulise menetluse ilma ettevalmistavate uurimistoiminguteta. Sellegipoolest palus Euroopa Kohus nii komisjonil kui põhikohtuasja hagejal vastata kirjalikult mitmetele küsimustele.

2. Euroopa Kohtule esitatud kirjalike märkuste kokkuvõte

Komisjon, rõhutades, et Euroopa Kohtule esitatud dokumentidest ei ilmne, millal kõnealune eksportimise aset leidis, peab vajalikuks juhtida tähelepanu asjaolule, et peale maisitärklise (alamrubriik 11.08 A I) erinevad antud põhikohtuasjas käsitletavat tooted kohtuasjas 145/79 käsitletud toodetest ja et oma eelotsusetaotluses viitas siseriiklik kohus mõnede toodete osas ühise tollitariifistiku üldrubriikidele, mitte aga konkreetsetele alamrubriikidele, samas kui vaidlustatud määrustes kehtestati kursikompensatsioonid toodete suhtes, mis kuuluvad konkreetsetesse alamrubriikidesse, mitte üldistesse rubriikidesse. Lisaks on komisjon seisukohal, et eelotsusetaotlus sisaldab mitmeid vigu ja on teatud määral segadusttekitav: alamrubriik 17.02-23 ei hõlma ühtki toodet ei ühises tollitariifistikus ega kaupade nomenklatuuris, mis on koostatud ühenduse väliskaubandusstatistika ja liikmesriikidevahelise kaubanduse statistika tarvis (edaspidi "Nimexe"); alamrubriigid 17.02-28.0 ja 17.02-28.1 on Nimexe koodid, mis vastavad ühise tollitariifistiku alamrubriigile 17.02 B II b); ja rubriik 29.04-77.001 on Nimexe kood, mis vastab ühise tollitariifistiku alamrubriigile 29.01 C III b) 1.

Käesolevas kohtuasjas käsitletavate toodete osas märgib komisjon, et nii "purustatud maisiterad" kui "gluteen" kuuluvad alamrubriiki 23.02 A I (maisi- või riisikliid). "Teiste maisitoodete" osas märgib komisjon, et alamrubriik 11.08 A I hõlmab maisitärklis, alamrubriigid 17.02 B I (A) I, 17.02 B I b), 17.02 B II a) ja 17.02 B II b) hõlmavad glükoosi ja glükoosisiirupit, alamrubriik 35.05 A hõlmab dekstriine, ja alamrubriik 29.04 C III b) 1 (vastab Nimexe koodile 29.04-77.001) hõlmab glüsitooli (sorbitooli).

Esimese küsimuse osas meenutab komisjon, et eespool osundatud kohtuasjas 145/79 tehtud otsuses tunnistas Euroopa Kohus määruse (EMÜ) nr 652/76 kehtetuks eelkõige põhjusel, et komisjon oli ületanud määrusega (EMÜ) nr 974/71 kehtestatud piirsummasid, kehtestades maisitärklisele kohaldatavad kursikompensatsioonid maisi sekkumishinna alusel, lahutamata sellest tootmistoetusi, samas kui teiste maisist valmistatavate toodete suhtes kehtestatud kursikompensatsioonid, mille puhul tootmistoetusi ei ole ette nähtud, arvutati samuti maisi sekkumishinna alusel. Komisjon tegi sellest otsusest õiged järeldused ja muutis kursikompensatsioone nende toodete osas, mille puhul ta ei olnud tootmistoetusi arvesse võtnud; muudatused jõustusid alates nimetatud otsuse kuupäevast. Muudatused kehtestati komisjoni 21. novembri 1980. aasta määrusega (EMÜ) nr 3013/80 (EÜT L 312, 22.11.1980, lk 12) teraviljaturu ühise korraldusega hõlmatud toodete osas ja 11. detsembri 1980. aasta määrusega (EMÜ) nr 3224/80 (EÜT L 340, 15.12.1980, lk 1) asutamislepingu II lisaga hõlmamata teatud töödeldud põllumajandustoodete osas. Komisjon rõhutab, et uued kursikompensatsioonid kehtestati kõikide kõnealuste toodete suhtes, välja arvatud alamrubriiki 23.02 A I kuuluvate toodete suhtes, sest komisjoni arvates oli põhjus, mille tõttu Euroopa Kohus tunnistas maisitärklise suhtes kehtestatud kursikompensatsioonid kehtetuks, laiendatav paljudele toodetele, mille suhtes olid kursikompensatsioonid kehtestatud muudel alustel peale maisi sekkumishinna, millest tootmistoetus on maha arvatud. Seetõttu tuleks komisjoni arvates esimesele küsimusele vastata, et määrus (EMÜ) nr 652/76 on Euroopa Kohtu 15. oktoobri 1980. aasta otsuses osutatud põhjustel kehtetu alamrubriikidesse 11.08 A I, 17.02 B I, 17.02 B II, 23.03 A I, 29.04 C III b) 1 ja 35.05 A kuuluvate toodete suhtes kursikompensatsioonide kehtestamise osas.

Alamrubriiki 23.02 A I kuuluvate toodete osas (purustatud maisiterad ja gluteen) meenutab komisjon, et Euroopa Kohus otsustas kohtuasjas 145/79 tehtud otsuses, et määrus (EMÜ) nr 652/76 võib olla kehtetu ka niivõrd, kui teatud toomisprotsessi käigus põhisaaduse teatud koguse töötlemisel saadud toodete suhtes kohaldatavate kursikompensatsioonide summa “on ilmselgelt suurem kui selle põhisaaduse koguse suhtes kehtestatud kursikompensatsioon”. Samas märgib komisjon, et põhikohtuasja hageja ei ole täpsustanud, millise tootmisprotsessi käigus kõnealused kliikogused saadi, arvestades asjaomase põhisaaduse liiki ja kvaliteeti, ning et hageja ei ole tõendanud, et teiste toodete, sealhulgas kliide, suhtes kohaldatavate kursikompensatsioonide summa on ilmselgelt suurem kui kursikompensatsioon, mida kohaldatakse selle maisikoguse suhtes, millest need tooted saadi.

Seega peaks Euroopa Kohus komisjoni arvates vastuseks esimesele küsimusele kinnitama, et talle esitatud küsimuse uurimisel ei ilmnenud ühtki sellist tegurit, mis mõjutaks määruse (EMÜ) nr 652/76 kehtivust alamrubriiki 23.02 A I kuuluvate toodete suhtes kohaldatavate kursikompensatsioonide kehtestamise osas.

Teise, kolmanda ja neljanda küsimuse osas märgib komisjon, et Euroopa Kohus on juba oma 15. oktoobri 1980. aasta otsuses kinnitanud, et sätete kehtetusest ei tulene õigust vaidlustada siseriiklike asutuste poolt nende sätete alusel kursikompensatsioonide sissenõudmist või maksmist perioodi osas, mis eelnes nimetatud otsuse kuupäevale. Seetõttu on komisjon seisukohal, et eelotsusetaotluse esitamise asjaolusid arvestades ei ole käesolevas kohtuasjas oluline mitte niivõrd Euroopa Kohtu otsuse kohaldatavus kõikide samalaadsete vaidluste suhtes, vaid pigem küsimus, kas artikli 174 teise lõigu analoogia korras kohaldamine meetme kehtetuks tunnistamist käsitleva eelotsuse kontekstis on põhjendatud.

Sellela seoses meenutab komisjon, et kohtuasjas 145/79 eelotsusetaotluse esitanud siseriiklik kohus Tribunal d'instance de Lille esitas vastuväiteid Euroopa Kohtu poolt määruse (EMÜ) nr 652/76 kehtetusele seatud piirangute suhtes ja väitis oma 15. juuli 1981. aasta otsuses artikli 174 teise lõigu analoogia korras kohaldamisega seoses, et “olles talle esitatud eelotsuse küsimustele vastamiseks tõlgendanud ühenduse õigust ja oma pädevuse ammendanud, lisas Euroopa Kohus, selleks õiguslikku alust omamata, eelotsuses väljendatud arvamusele kommentaari, mille aluseks oli antud olukorras kohaldamatu säte. Selle kommentaari näol ei olnud sugugi tegemist täiendava märkusega, mis abistanuks Euroopa Kohut tema tõlgendamiskohustuse täitmisel, vaid teadliku valiku väljendusega, mille puhul õiguskindluse põhimõtet eelistatakse seaduslikkuse põhimõttele ja ühenduse õigussüsteemi ülimuslikkusele siseriikliku õigussüsteemi suhtes”. Komisjon on seisukohal, et eelotsusetaotluses sisalduvad küsimused võimaldavad Euroopa Kohtus käsitleda artikli 174 teise lõigu analoogia korras kohaldamise küsimust, mis ei olnud võimalik kohtuasja 145/79 puhul, kuna komisjon ei olnud seda küsimust kuni kohtuistungini tõstatanud.

Komisjon märgib, et on mitmel puhul palunud Euroopa Kohtul kohaldada artikli 174 teist lõiku ning peab piisavaks meenutada neid üldisi põhjuseid, mis õigustavad Euroopa Kohtu poolt meetme kehtetuks tunnistamise otsuse kontekstis võetud seisukohta, ja teisalt rõhutada, et kehtetukstunnistamise tagajärgede piiramine ei või põhimõtteliselt mõjutada siseriiklike ametiasutuste vastu enne Euroopa Kohtu otsuse kuupäeva esitatud nõudeid.

Seoses analoogia korras artikli 174 teise lõigu kohaldamise põhjendatusega kohtuotsuste puhul, millega asjaomane õigusakt tunnistatakse kehtetuks, on komisjon seisukohal, et selline kohaldamine vastab kahesugustele vajadustele: vajadusele tagada ühenduse õiguse ühetaoline kohaldamine ja vajadusele tagada õiguskindlus. Sellega seoses rõhutab komisjon, et asutamislepingu artikli 177 eesmärkidest tuleneb vajadus tunnistada, et asutamislepingu tõlgendamist või institutsioonide õigusaktide kehtivust käsitlevatel eelotsustel on üldkohaldatavad tagajärjed või vähemalt tagajärjed, mis väljuvad antud kohtuasja piirest, kuna artikli 177 eesmärk on tagada ühenduse õiguse ühetaoline kohaldamine siseriiklike kohtute poolt. Seoses otsustega, millega teatud meede tunnistatakse kehtetuks, on Euroopa Kohus oma 13. aprilli 1981 aasta otsuses (kohtuasi 66/80: International Chemical Corporation, EKL 1981, lk 1191) märkinud, et “lisaks ühenduse õiguse ühetaolise kohaldamise vajadusele eksisteerib äärmiselt oluline õiguskindluse tagamise vajadus”.

Põhimõttega, et eelotsuse mõju väljub asjaomase põhikohtuasja raamest, kaasneb see, et eelotsustel on *ex tunc* mõju. Seda põhimõtet, mis on võetud omaks seoses tõlgendamisotsuste tagajärgedega, on kohaldatud ka kohtuotsustele, millega teatud meede tunnistatakse õigustühiseks. Kehtetukstunnistamisele *ex tunc* mõju omistamine, mis lähendab meetme õigustühiseks tunnistamise otsuseid veelgi meetme kehtetuks tunnistamise otsustele, võib enesega minevikuga seoses kaasa tuua tõsisid ja mõnel juhul ettenägematuid tagajärgi, kuna seeläbi seatakse kahtluse alla juba lahenduse leidnud õiguslikud suhted, eriti liikmesriikides, mille õigusaktides on ette nähtud pikad nõuete aegumise tähtajad.

Teatud meetme kehtetuks tunnistamise otsusega väljakujunenud õigussuhete häirimise näol võib olla tegemist täpselt sama tagajärgjega, mis kaasneb meetme õigustühiseks tunnistamise otsusega ning selliste asjaolude korral ei ole ühtki põhjust, miks Euroopa Kohus ei võiks vajaduse korral piirata oma otsuse tagasiulatuvat mõju, nagu ta võib toimida meetme õigustühiseks tunnistamise korral.

Lisades asutamislepingu artiklile 174 teise lõigu, möönsid asutamislepingu autorid – peegeldades enamikus õigussüsteemides aktsepteeritavat seisukohta –, et erandjuhtudel võib igas õigussüsteemis esineda võiva konflikti õiguskindluse ja õigluse vahel lahendada sel teel, kaitstakse seaduse varasema versiooni alusel kujunenud suhteid, isegi kui see varasem versioon leitakse hiljem olevat kehtetu. Seega toimib artikkel 174 nn “turvaventiilina”. Komisjoni hinnangul väljub selline lahendus tegelikult menetluse raamest, milles taotletakse teatud meetme õigustühiseks tunnistamist, ja Euroopa Kohus peaks sellest lähtuma iga kohtuasja puhul, kus ilmneb võimalus, et teatud minevikus eksisteerinud õigusliku olukorra kahtluse alla seadmisega võivad kaasneda probleemid, mis mõnikord osutuvad lahendamatuks.

Komisjon rõhutab, et asutamislepingu artikli 174 aluseks oleva õiguskindluse põhimõtte üldiseid aluseid silmas pidades on Euroopa Kohus juba oma 8. aprilli 1976. aasta otsuses (kohtuasi 43/75: Defrenne II, EKL 1976, lk455) märkinud, et artikli 119 vahetutele õiguslikele tagajärgedele ei või tugineda selleks, et toetada nõudeid, mis on seotud selle otsuse kuupäevale eelnenud perioodidega. Samast põhimõttest lähtus Euroopa Kohus ka Roquette'i kohtuasjas. Defrenne II kohtuasjas tehtud otsuses rõhutas Euroopa Kohus, et

ehkki igasuguse kohtuotsuse praktilisi tagajärgi tuleb hoolikalt kaaluda, ei või siiski minna nii kaugele, et vähendada õiguse objektiivsust ja seada ohtu selle kohaldamine tulevikus asjaolu tõttu, et kohtuotsus võib möödunud perioodide osas tekitada teatud tagajärgi.

Asjaolule, et asutamislepingus ei ole selgesõnaliselt nähtud ette võimalust selliste kohtuotsuste ajalise mõju piiramiseks, millega teatud meede tunnistatakse kehtetuks, ei või tugineda selleks, et järeldada, nagu oleks Euroopa Kohus Roquette'i kohtuasjas tehtud otsuses ületanud oma pädevust ja asunud seadusandja asemele. Sellise järelduse puhul ei arvestata võimalust, et Euroopa Kohus täidab asutamislepingu lünga kooskõlas ühenduse õigussüsteemiga; lisaks seatakse sellise järeldusega tegelikult kahtluse alla kogu seadusandja poolt võetud ebaseaduslike meetmete vastu suunatud õiguskaitsevahendite süsteem, mille rakendamiseks on artiklis 177 ette nähtud Euroopa Kohtu ja siseriiklike kohtute vaheline koostöö.

Lõpuks väidab komisjon, et Prantsuse akadeemilises kirjanduses tehtud kriitika artikli 174 teise lõigu analoogia korras kohaldamise aadressil tuleneb tegelikult sellest, et omavahel on segi aetud Prantsuse õiguses ette nähtud ebaseaduslikkuse väite eesmärgid, mille struktureerimisel on silmas peetud erinevate kohtute hierarhiale vastavate pädevuste ranget eristamist, ning asutamislepingu artikli 177 eesmärgid, mis keskendub mitte pädevuste eristamisele, vaid koostööle, mille eesmärk on tagada ühenduse õiguse ühetaoline kohaldamine.

Euroopa Kohtu poolt Defrenne II kohtuasjas omaks võetud põhimõtte, mida Saksamaa õiguses on väljendatud Gesetz über das Bundesverfassungsgericht'i (föderaalse konstitutsioonikohtu seadus) paragrahvi 79 lõike 2 viimases lauses ja Verwaltungsgerichtsordnung'i (halduskohtumenetluse seadustik) paragrahvis 183 ning mille kohaselt peab asutamislepingu artikli 174 teise lõigu analoogia korras kohaldamine kaitsma nende isikute erilist staatust, kes on kehtetuks tunnistatud määruse vaidlustanud enne selle kohtuotsuse kuupäeva, millega see määrus kehtetuks tunnistati, on komisjoni arvates põhjendatud vajadusega tagada nende isikute tõhus õiguslik kaitse, kes on õigeaegselt algatanud vaidlustamismenetluse.

Komisjon nõustub sellegipoolest, et seda, mil määral taolist asutamislepingu artikli 174 teise lõigu analoogia korras kohaldamise erandit ehk enne määruse kehtetukstunnistamise kohtuotsust esitatud nõuetega seotud erandit võib arvesse võtta, võib piirata. Näiteks võib selline piiramine kõne alla tulla juhul, kui kohtuotsuse ajalise mõju piiramine ei tekita asjaomastele isikutele mingit reaalselt koormust või kui Euroopa Kohus osutab, nagu ta tegi oma 15. oktoobri 1980. aasta otsuses, et alusetult makstud summade tagasinõudmine "võib tekitada märkimisväärselt erinevat kohtlemist ja seeläbi põhjustada täiendavaid konkurentsimoonusi".

Eeltoodud kaalutlustel teeb komisjon ettepaneku, et Euroopa Kohus vastaks teisele, kolmandale ja neljandale küsimusele alljärgnevalt:

"Välja arvatud selliste juhtumite puhul, mil määruse (EMÜ) nr 652/76 kehtetuks tunnistatud sätteid vaidlustati siseriiklikes ametiasutustes või kohtutes selleks ettenähtud tähtaegade jooksul ja enne kohtuasjas 145/79 tehtud otsuse kuupäeva, ei anna selle määruse sätete kehtetus, mida kinnitati nimetatud kohtuotsuses ja käesolevas otsuses,

õigust vaidlustada siseriiklike asutuste poolt nende sätete alusel kursikompensatsioonide sissenõudmist või maksmist perioodide osas, mis eelnesid kohtuasjas 145/79 tehtud otsuse kuupäevale.”

Põhikohtuasja hageja *Société des produits de maïs* on seisukohal, et esimesed kaks Euroopa Kohtule esitatud küsimust ei vaja pikemat kommenteerimist, kuna Euroopa Kohus on oma 15. oktoobri 1980. aasta otsuses kinnitanud, et määrus (EMÜ) nr 652/76 ning sellele järgnenud määrused on kehtetud:

kuivõrd neis kehtestati maisitärklise suhtes kohaldatavad kursikompensatsioonid muul alusel kui maisi sekkumishind pärast tärglise tootmistoetuse mahaarvamist;

kuivõrd neis kehtestati kõigi erinevate toodete suhtes, mis saadakse teatava koguse sama põhisaaduse, näiteks maisi, töötlemisel teatava tootmisprotsessi käigus, märkimisväärselt kõrgema määraga kompensatsioonid, võrreldes sama koguse põhisaaduse suhtes kehtestatud kursikompensatsiooniga.

Põhikohtuasja hageja arvates on nimetatud kohtuotsuses toodud lahendus kohaldatav ka nende toodete suhtes, millele ta viitas oma nõudes alusetult makstud summade tagastamiseks.

Sellega seoses märgib hageja kõigepealt, et maisi töötlemisel saadavad tooted on praktiliselt standardsed tooted, mille valmistamiseks kõik tootjad kasutavad praktiliselt samas koguses maisi, mis selgitab seda, miks komisjon kehtestab teistele toodetele kohaldatavad hinnad ja kursikompensatsioonid nende hindade ja kursikompensatsioonide alusel, mida kohaldatakse põhisaaduste suhtes. Lisaks väidab hageja, et ta on sarnaselt mis tahes muule maisitoodete eksportijale võimeline tõendama ühelt poolt seda, et maisitärklise ja maisiglükoosi eksportimisega seoses nõutud kursikompensatsioonid olid kehtestatud muul alusel kui maisi sekkumishind pärast tärglise tootmistoetuse mahaarvamist, ning teiselt poolt seda, et tema dekstroosi ja modifitseeritud toodete eksportimisega seoses nõutud kursikompensatsioonid olid kehtestatud märkimisväärselt kõrgema määraga, võrreldes nende toodete valmistamiseks vajaliku maisikoguse suhtes kehtestatud kursikompensatsiooniga. Lõpuks väidab hageja, et ehkki sellele Roquette'i kohtuasjas tehtud otsuses otseselt ei viidatud, tuleks reeglit, mille kohaselt teatud maisikoguse töötlemisel saadud toodete suhtes kohaldatavad kursikompensatsioonid ei või olla suuremad selle maisikoguse suhtes kehtestatud kursikompensatsioonist, kohaldada ka gluteeni (rubriik 23.03) ja purustatud maisiterade (rubriik 10.03, käesoleval ajal 23.02) eksportimisel.

Sellega seoses rõhutab hageja, et gluteen ja purustatud maisiterad on tooted, mis saadakse maisi töötlemisel, st et tegemist on teiseste toodetega, mis saadakse tärglise, glükoosi, dekstroosi või modifitseeritud toodete valmistamise käigus, ning et kuna põhisaaduse puhul nõutakse kursikompensatsiooni maksmist, siis järeldub sellest, et kui ka teise toote puhul tuleb maksta kursikompensatsiooni, siis on kursikompensatsioonide summa kokku ilmselgelt suurem realiseeritud põhisaaduse eest nõutud kursikompensatsioonist.

Seetõttu on hageja seisukohal, et eelotsusetaotluse esitanud kohtule antavas vastuses tuleks kinnitada määruse (EMÜ) nr 652/76 kehtetust, mis tuvastati Euroopa Kohtu 15.

oktoobri 1980. aasta otsuses, ja lisaks tuleks märkida, et nimetatud määrus ning selle määruse muutmiseks ja täiendamiseks antud määrused on kehtetud ka:

niivõrd, kui neis kehtestati teiseste toodete suhtes kohaldatavad kursikompensatsioonid, samas kui põhisaadusele või –saadustele kohaldatavad kursikompensatsioonid on kasutatud põhisaaduse koguse eest juba sisse nõutud.

Kahe viimase küsimuse osas jagab põhikohtuasja hageja komisjoni arvamust, mille kohaselt Roquette'i kohtuasjas tehtud otsuse resolutiivosa kolmandale punktile vaatamata oleks meetme kehtivuse kohta taotletud eelotsuse ajalise mõju keeruka probleemi osas kasulik väidelda Euroopa Kohtus.

Sellega seoses rõhutab hageja, et nimetatud otsuses Euroopa Kohtu poolt omaks võetud lähenemine on akadeemilises õiguskirjanduses langenud terava kriitika alla (Dalloz 1981, *Jurisprudence* lk 168, kommentaar Y.L.; Dalloz 1982, *Jurisprudence* lk 10, kommentaar Boulouis, Joliet; *Le Droit Institutionnel des Communautés Européennes — Le Contentieux*, lk 233; Labayle, *Revue Trimestrielle du Droit Européen* 1982, lk 484 ja *Actualité Juridique du Droit Administratif* 1983, lk 168) ja Prantsuse kohtud on selle suhtes väljendanud märkimisväärset vastuseisu (Tribunal d'instance de Lille, 15. juuli 1981, Dalloz 1982, *Jurisprudence* lk 9; Tribunal d'instance, Douai, 19. jaanuar 1983, *Gazette du Palais*, 1. juuni 1983, *Jurisprudence* lk 3).

Põhikohtuasja hageja arvates oleks soovitav, et Euroopa Kohus vaataks oma seisukoha üle ja pöörduks tagasi oma varasema praktika juurde (ennekõike 12. juuni 1980. aasta otsus kohtuasjas 130/79: Express Dairy Foods Limited, EKL 1980, lk 1887, mille aluseks olid kohtujurist Capotorti arvamuses sisaldunud seisukohad).

EMÜ asutamislepingu artikli 174 teist lõiku ei tohiks analoogia korras kohaldada sellise menetluse kontekstis, mis toimub asutamislepingu artikli 177 alusel. Kui määrus on eelotsusega kehtetuks tunnistatud, on see määrus õigustühine nii osapoolte jaoks kui Euroopa Kohtule eelotsusetaotluse esitanud siseriikliku kohtu jaoks.

Põhikohtuasja hageja arvates on see seisukoht põhjendatav alljärgnevaga:

1. Meetme õigustühisuse tunnistamise nõudes esitatavate vahetute hagide süsteem ja meetme kehtetuse kohta eelotsuse taotlemise menetlus on põhimõtteliselt erinevad, iseäranis nõuete aegumise tähtaegade, *locus standi* ja pädevate kohtute osas. Arvestades, et tegemist on kahe täiesti sõltumatu, tervikliku ja täieliku süsteemiga, ei tohiks meetme kehtetuse kohta eelotsuse taotlemise menetluse suhtes analoogia korras kohaldada neid sätteid, mis on kohaldatavad meetme õigustühisuse tunnistamise nõudes esitatavate hagide suhtes. Sama seisukohta toetab veelgi ilmsemalt asjaolu, et artikli 174 teise lõigu näol on meetme õigustühisuse tunnistamise nõudes esitatavate hagide süsteemis tegemist äärmiselt erandliku sättega, mida Euroopa Kohus võib kohaldada ainult siis, “kui ta seda vajalikuks peab”, ja ainult “määruse puhul”. Kuna artikli 174 teise lõigu näol on tegemist erandliku sättega, mis väljub tavapärase õiguse raamest ja mis kehtestati eesmärgiga vajaduse korral leevendada ajutisi raskusi, mis võiksid tekkida seoses määruse õigustühiseks tunnistamisega, tuleb seda sätet piiraval moel kohaldada. Seega on välistatud selle sätte üldine kohaldamine meetme õigustühisuse tunnistamise nõudes

esitatavate hagide süsteemis, aga ka analoogia korras kohaldamine meetme kehtetuse kohta eelotsuse taotlemise menetluse raames.

2. Artikli 174 teise lõigu analoogia korras kohaldamisega kindlustatakse ühenduse õigusega vastuolus oleva määruse ja selle määruse alusel sisse nõutud kursikompensatsioonide kehtimajäämine. Sellises olukorras kannatajaks jäävate ettevõtjate rahalised vahendid konfiskeeritakse viisil, mis on täielikus vastuolus inimõiguste ja põhivabaduste kaitse Euroopa konventsiooni protokolliga 1. Ainuke põhjus, mille tõttu selliseid tagajärgi meetme õigustühisuse tunnistamise nõudes esitatavate vahetute hagide süsteemi raames lubatakse, seisneb selles, et neid tagajärgi on võimalik oluliselt leevendada. Selliste hagide kontekstis on asjaomane küsimus Euroopa Kohtu valduses lühikese perioodi jooksul, mis tähendab seda, et kui Euroopa Kohus kohaldab vajaduse korral artikli 174 teist lõiku, siis on sellise kohaldamise mõju ajaliselt piiratud ja see peab ühetaoliselt laienema kõikidele samas olukorras olevatele ettevõtjatele. Eelotsusetaotluse menetluse kontekstis on aga asutamislepingu artikli 174 teise lõigu kohaldamise tulemuseks mitmeid aastaid kestnud ebaseaduslikkuse püsijäämine.

3. Asutamislepingu artikli 174 teise lõigu analoogia korras kohaldamine on kriitikale avatud seetõttu, et selline kohaldamine tekitab märkimisväärse ebakindluse olukorra. Kuna kursikompensatsioone on võimalik tagasi nõuda alles alates selle kohtuotsuse kuupäevast, millega asjaomane määrus tunnistati kehtetuks, siis sellest tuleneb, et mida kauem kohtuotsuse väljakuulutamise viivitatakse, seda väiksem on siseriiklike ja ühenduse institutsioonide kohustus asjaomased summad tagasi maksta. Seega on oht, et tagastatavad summad sõltuvad menetluse algatamise kuupäevast, menetluse kestusest, õiguskaitsevahendite ammendumisest ja sellest, kas siseriiklik kohus esitab Euroopa Kohtule eelotsusetaotluse, aga ka selle eelotsusetaotluse kuupäevast. Niisiis on oht, et tagastatav summa omandab tingimusliku iseloomu, mis on vastuolus eelkõige õiguskindluse põhimõttega.

4. Asutamislepingu artikli 174 teise lõigu analoogia korras kohaldamine viib ühenduse õiguse operatiivsuse põhimõtte rikkumiseni, kuna seeläbi diskrimineeritakse siseriiklikku õigust ühenduse õiguse kasuks. Kui siseriiklik õigusnorm on vastuolus ühenduse õigusega, siis on ühenduse õigus viivitamatult ja ilma piiranguteta ülimuslik. Puudub vajadus oodata siseriikliku õigusnormi muutmist või eelotsust, millega kinnitatakse asjaomase siseriikliku õigusnormi vastuolu ühenduse õigusega ja milles määratletakse kuupäev, millest alates taolisest vastuolust võib lähtuda. Kui asutamislepingu artikli 174 teist lõiku kohaldatakse eelotsusetaotluse menetlusele, siis on ülimusliku ühenduse õigusega vastuolus olev määrus kehtetu alles alates selle kohtuotsuse kuupäevast, millega see määrus tunnistati kehtetuks, ja ainult tuleviku osas. Ühenduse kõrgemalseisva õigusnormi ülimuslikkus ühenduse alamalseisva õigusnormi suhtes sõltuks seega edaspidisest aktist, st kehtetukstunnistamisest kohtu poolt, mistõttu ülimuslikkuse mõju piirduks tulevikuga. Selline ajaline pikendamine rikuks ühenduse õiguse operatiivsuse põhimõtet ja oleks äärmiselt vastuvõetamatu, kuna 1) seeläbi tehtaks vahet ühenduse õigusega vastuolus olevate siseriiklike õigusaktide ja ühenduse ülimuslike õigusaktidega vastuolus olevate alamalseisvate ühenduse õigusaktide vahel, 2) see võimaldaks komisjonil kui asutamislepingute järgimise tagajal järgida ühenduse õigust liikmesriikidelt

nõutavaga võrreldes väiksemal määral ja 3) lõppude lõpuks vabastaks see ühenduse institutsioonid nende vastutusest.

5. Asutamislepingu artikli 174 teise lõigu analoogia korras kohaldamine võtaks artiklilt 177 selle sisu. Nimetatud artikli sõnastusest tuleneb, et siseriiklikus kohtus tõstatatud küsimus ühenduse määruse kehtivuse kohta on põhikohtuasja eelküsimus ja see muutub eelotsuse küsimuseks, kui siseriiklik kohus selle Euroopa Kohtule esitab. Et selline küsimus oleks käsitlemiseks vastuvõetav, peab ka põhikohtuasi olema vastuvõetav. Põhikohtuasja vastuvõetavus võib muutuda äärmiselt küsitavaks, kui asutamislepingu artikli 174 teise lõigu muutmiselega üldkohaldatavaks sätteks luuakse süsteem, mille kohaselt kehtetukstunnistamisel on mõju ainult perioodile, mis algab kehtetukstunnistamise kuupäeval. Kuna määrus, milles kehtestati kursikompensatsioonid, oleks sellise süsteemi kohaselt kehtiv kuni kohtuotsuse kuupäevani, millega see määrus tunnistatakse kehtetuks, ja kehtetus ei oleks tagasiulatava mõjuga, siis ei kvalifitseeruks asjaomased summad siseriiklikus kohtus menetluse algatamise kuupäeval tagasimaksmisele kuuluvate summadena. Seetõttu peaks siseriiklik kohus lähtuma menetluse algatamise kuupäeval eksisteerivast olukorrast ja leidma, et hagejal ei olnud huvi makstud kursikompensatsioonide tagastamise nõudes hagi algatada, ning seetõttu tunnistama põhikohtuasja vastuvõetamatuks. Kui siseriiklikus kohtus puudub käsitletav vaidlus, siis ei saa siseriiklik kohus Euroopa Kohtule eelotsuse küsimust esitada. Seega on määruste puhul, mis hõlmavad rahalisi kohustusi, välistatud kehtivuse suhtes esitatavad vastuväited ja kehtivuse küsimuse uurimine eelotsusetaotluse menetluses. Selline olukord on vastuolus asutamislepingu artikliga 177, mis ei sisalda selliseid piiranguid ja mis kaotaks seetõttu oma sisu.

6. Asutamislepingu artikli 174 teise lõigu analoogia korras kohaldamine ei tundu olevat põhjendatav pretsedentidega, mis puudutavad artikli 176 analoogia korras kohaldamist (19. oktoobri 1977. aasta otsused liidetud kohtuasjades 117/76 ja 16/77: Ruckdeschel, EKL 1977, lk 1753, ning liidetud kohtuasjades 124/76 ja 20/77: Moulins et Huileries de Pont-à-Mousson, EKL 1977, lk 1795). Ei artikli 176 esimene lõik ega osundatud kohtupraktika ei lahkne ühenduse õiguse operatiivsuse põhimõttest ega ole selle põhimõttega vastuolus. Vastupidi – artikli 176 analoogia korras kohaldamine tugevdab seda põhimõtet. Lisaks ei tundu selline analoogia korras kohaldamine ohustavat artikli 177 täielikku ja ühetaolist kohaldamist.

7. Samuti ei ole analoogia korras kohaldamine põhjendatav Euroopa Kohtu otsusega Defrenne II kohtuasjas (8. aprilli 1976. aasta otsus kohtuasjas 43/75, EKL 1976, lk 455) ega Euroopa Inimõiguste Kohtu otsusega Marckx'i kohtuasjas (13. juuni 1979. aasta otsus). Erinevalt asutamislepingu artiklist 119, mis käsitleb võrdse tasustamise küsimust, või ebaseaduslike laste staatust käsitlevatest Belgia õigusnormidest ei ole ühenduse kõrgemalseisvate õigusnormide näol, mida rikuti määrusega (EMÜ) nr 652/76 ja sellele järgnenud määrustega, tegemist selliste ühenduse õigusnormidega, mis on saanud uue tõlgenduse või mille vahetud õiguslikud tagajärjed on hiljuti kinnitust leidnud, kuna need sisalduvad nõukogu määruses (EMÜ) nr 974/71.

Teise variandina väidab põhikohtuasja hageja neljanda küsimuse osas, et kui asutamislepingu artikli 174 teist lõiku kohaldatakse analoogia korras ja kui enne kehtetukstunnistamist sisaldava kohtuotsuse kuupäeva makstud summade tagasimaksmine

on välistatud Roquette'i kohtuasjas tehtud otsuses osutatud põhimõtte tõttu, mille kohaselt selliste summade veelkordne vaidlustamine toob enesega üldises majanduslikus mõttes kaasa enam negatiivseid kui positiivseid tagajärgi, siis tähendab see seda, et asjaomaseid ettevõtjaid sunnitakse ühenduse üldistes huvides tooma teatud ohvreid. Arvestades seda asjaolu ja Prantsuse kohtupraktikat, milles tunnistatakse tagasimakse saamise õigust sellisel juhul, ei ole võimalik välistada kõiki makseid seoses kõnealuste kursikompensatsioonidega, isegi kui need on seotud ainult hüvitamisega.

Eeltoodut arvestades teeb põhikohtuasja hageja ettepaneku, et Euroopa Kohus vastaks kahele viimasele küsimusele alljärgnevalt:

Määruse (EMÜ) nr 652/76 kehtetuse mõju seisneb selles, et see määrus on õigustühine.

Või teise variandina:

Asjaolu, et kursikompensatsioone, mis on kehtetu määruse alusel sisse nõutud enne kohtuotsuse kuupäeva, millega see määrus kehtetuks tunnistati, ei või vaidlustada, ei välista hüvituse maksmist ettevõtjatele, kellelt on nõutud teatud ohvrite toomist üldistes huvides.

3. Suuline menetlus

Põhikohtuasja hageja Société des produits de maïs SA, mida esindas A. Desmazières de Séchelles, ja Euroopa Ühenduste Komisjon, mida esindas F. Lamoureux, esitasid suulisi argumente 11. juulil 1984. aastal toimunud kohtuistungil.

Kohtujurist esitas oma ettepaneku 14. novembril 1984 toimunud kohtuistungil.

Otsus

1. Oma 7. juuni 1983. aasta otsusega, mis saabus Euroopa Kohtusse 16. juunil 1983, esitas Tribunal d'instance (ringkonnakohus) de Paris I (esimene ringkond), EMÜ asutamislepingu artikli 177 alusel Euroopa Kohtule mitu eelotsuse küsimust komisjoni 24. märtsi 1976. aasta määruse (EMÜ) nr 652/76, millega muudeti kursikompensatsioone seoses Prantsuse frangi vahetuskursside muutustega (EÜT L 79 , 25.3.1976, lk 4), kehtivuse kohta.

2. Need küsimused tõusetusid menetluses, mille põhikohtuasja hagejaks olev maisitoodete valmistaja Société des produits de maïs SA algatas Prantsusmaa tolliameti vastu.

3. Vastates Tribunal d'instance de Lille'i 29. juuni 1979. aasta eelotsusetaotluses esitatud küsimustele otsustas Euroopa Kohus oma 15. oktoobri 1980. aasta otsuse (kohtuasi 145/79: Roquette, EKL 1980, lk 2917) resolutiivosa punktis 1, et komisjoni 24. märtsi 1976. aasta määrus (EMÜ) nr 652/76 on kehtetu:

“kuivõrd selles on kehtestatud maisitärklise suhtes kohaldatavad kursikompensatsioonid muul alusel kui maisi sekkumishind pärast tärklise tootmistoetuse mahaarvamist;

kuivõrd selles on kehtestatud nisutärklise suhtes kohaldatavad kursikompensatsioonid muul alusel kui nisu sekkumishind pärast tärklise tootmistoetuse mahaarvamist;

kuivõrd selles on kehtestatud kõigi erinevate toodete suhtes, mis saadakse teatava koguse sama põhisaaduse, näiteks maisi või nisu, töötlemisel teatava tootmisprotsessi käigus, märkimisväärselt kõrgema määraga kursikompensatsioonid, võrreldes sama koguse põhisaaduse suhtes kehtestatud kursikompensatsiooniga; ning

kuivõrd selles on kehtestatud kartulitärklise suhtes kohaldatavad kursikompensatsioonid, mis ületavad maisitärklise suhtes kohaldatavaid kursikompensatsioone.”

Samas märkis Euroopa Kohus selle otsuse resolutiivosa punktis 3, lähtudes sama otsuse punktides 51 ja 52 toodud põhjendustest, et:

“Eespool nimetatud sätete kehtetus ei võimalda vaidlustada siseriiklike asutuste poolt nende sätete alusel kursikompensatsioonide sissenõudmist või maksmist perioodi osas, mis eelnes käesoleva kohtuotsuse kuupäevale.”

4. Pärast nimetatud Euroopa Kohtu otsuse tegemist kohustas Tribunal d'instance de Lille oma 15. juuli 1981. aasta otsusega sellegipoolest tolliametit tagastama Roquette'ile viimase poolt alates 25. märtsist 1976. aastat ekspordile kohaldatud kursikompensatsioonide vormis enammakstud summad. Tribunal'i hinnangul ei olnud Euroopa Kohtu otsuse resolutiivosa punkt 3 talle siduv, kuna “olles talle esitatud eelotsuse küsimustele vastamiseks tõlgendanud ühenduse õigust ja oma pädevuse ammendanud, lisas Euroopa Kohus, selleks õiguslikku alust omamata, eelotsuses väljendatud arvamusele kommentaari, mille aluseks oli antud olukorras kohaldamatu säte”. Lisaks märkis Tribunal, et kuna Euroopa Kohtul puudub ühenduse suhtes normide sätestamise pädevus, siis ei või tema tegevusega muuta Euroopa Kohtu ja siseriiklike kohtute pädevuse jaotust ning et ainult siseriiklike kohtute ülesanne on otsustada, millised tagajärjed on Euroopa Kohtu poolt ühenduse õigusakti kehtetukstunnistamisel siseriiklikus õigussüsteemis.

5. Tuginedes ühelt poolt eespool osundatud Euroopa Kohtu 15. oktoobri 1980. aasta otsusele, millega tunnistati kehtetuks komisjoni määrus (EMÜ) nr 652/76 ja sellele järgnenud määrused, ning teiselt poolt Tribunal d'instance de Lille'i 15. juuli 1981. aasta otsusele, algatas Société des produits de maïs 30. detsembri 1980. aasta hagiavaldusega Tribunal d'instance de Paris's menetluse Administration des Douanes et Droits Indirects'i peadirektori vastu, nõudes Prantsusmaa tolliameti poolt määruse (EMÜ) nr 652/76 alusel mitmete maisitoodete teistesse liikmesriikidesse eksportimisega seoses alusetult sisse nõutud kursikompensatsioonide tagastamist.

6. Põhikohtuasja kostja esitas hagi vastuvõetavuse suhtes vastuväite, tuginedes eespool osundatud Euroopa Kohtu 15. oktoobri 1980. aasta otsuse resolutiivosa punktile 3. Lisaks väitis kostja samale otsusele viidates, et hageja ei ole tõendanud, et vaidlusaluse määrusega maisi töötlemisel saadavate toodete suhtes kehtestatud kursikompensatsioonid

ületavad ilmselt nende toodete valmistamiseks kasutatava maisikoguse suhtes kehtestatud kursikompensatsioone.

7. Sellegipoolest tegi kostja ettepaneku, et kui Tribunal ei pea Euroopa Kohtu 15. oktoobri 1980. aasta otsust piisavalt selgeks, peaks ta esitama vaidlusküsimuse Euroopa Kohtule lahendamiseks. Arvestades menetlusosaliste poolt esitatud tõendeid ja väiteid, pidas Tribunal nõuetekohase õigusmõistmise ja selguse huvides vajalikuks menetlus peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

1) Kas komisjoni 24. märtsi 1976. aasta määruse (EMÜ) nr 652/76 need sätted, millega kehtestati purustatud maisiterade (tariifirubriik 10.05, käesoleval ajal 23.02), gluteeni (rubriik 23.03) ja alamrubriikidesse 11.08 A I, 17.02 B I a), 17.02 B I b), 17.02 B II a), 17.02 B II b), 17.02-23, 17.02-28.0, 17.02-28.1, 35.05 A ja 29.04-77.001 kuuluvate toodete eksportimisel kohaldatavad kursikompensatsioonid, on kehtivad?

2) Kui vastus esimesele küsimusele on eitav, siis millises ulatuses on need sätted kehtetud?

3) Kui vastus esimesele küsimusele on eitav, siis millised on kehtetuse õiguslikud tagajärjed seoses nõudega maksta tagasi siseriiklike ametiasutuste poolt komisjoni 24. märtsi 1976. aasta määruse (EMÜ) nr 652/76 alusel sisse nõutud kursikompensatsioonid või osa neist kursikompensatsioonidest?

4) Kui ühenduse määruse kehtetus on nõuetekohaselt tuvastatud ja kui sellise kehtetuse puhul on välistatud selle määruse alusel juba sisse nõutud kursikompensatsioonide vaidlustamise võimalus, siis kas ja mil määral on välistatud igasugused maksed kõnealuste kursikompensatsioonide osas?

Esimene küsimus

8. Oma esimese küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus teada, kas komisjoni määruse (EMÜ) nr 652/76 need sätted, millega kehtestati purustatud maisiterade (tariifirubriik 10.05, käesoleval ajal 23.02), gluteeni (rubriik 23.03) ja alamrubriikidesse 11.08 A I, 17.02 B I a), 17.02 B I b), 17.02 B II a), 17.02 B II b), 17.02-23, 17.02-28.0, 17.02-28.1, 35.05 A ja 29.04-77.001 kuuluvate toodete eksportimisel kohaldatavad kursikompensatsioonid, on kehtivad.

9. Menetluse käigus ilmnes siiski, et põhikohtuasjas asjakohased sätted on määruse (EMÜ) nr 652/76 need sätted, millega kehtestati alamrubriikidesse 23.02 A I (maisi- või riisikliid), 23.03 A I (gluteen), 11.08 A I (maisitärklis), 17.02 B I a) (glükoos ja glükoosisiirup), 17.02 B I b) (glükoos ja glükoosisiirup), 17.02 B II a) (glükoos ja glükoosisiirup), 17.02 B II b) (glükoos ja glükoosisiirup), 35.05 A (dekstriin), 29.04 C III b) (glütsitool või sorbitool) kuuluvate toodete suhtes kohaldatavad kursikompensatsioonid.

A – Muude toodete kui maisikliid (purustatud maisiterad) suhtes kohaldatavad kursikompensatsioonid

10. Kuna komisjon on nõustunud, et Euroopa Kohtu poolt 15. oktoobri 1980. aasta otsuses osutatud kehtetuse põhjused laienevad kõikidele kõnealustele sätetele, välja arvatud sellele sättele, millega kehtestati maisikliide ehk purustatud maisiterade (alamrubriik 23.02 A I) suhtes kohaldatavad kursikompensatsioonid, siis alamrubriikidesse 11.08 A I, 17.02 B I, 17.02 B II, 23.03 A I, 29.04 C III b) 1 ja 35.05 A kuuluvate toodete suhtes kursikompensatsioonide kehtestamise osas on komisjoni 24. märtsi 1976. aasta määrus (EMÜ) nr 652/76 kehtetu Euroopa Kohtu 15. oktoobri 1980. aasta otsuses toodud põhjustel.

B – Maisikliide (purustatud maisiterade) suhtes kohaldatavad kursikompensatsioonid

11. Maisikliide (purustatud maisiterade) osas tuleb kõigepealt juhtida tähelepanu asjaolule, nagu ka komisjon on õigesti märkinud, et kuna selle toote puhul ei maksta eksporditoetusi, siis ei laiene sellele tootele kehtetuse põhjus, millele Euroopa Kohus viitas oma 15. oktoobri 1980. aasta otsuses seoses maisitärklise suhtes kursikompensatsioonide kehtestamisega.

12. Seoses kehtetuse põhjusega, mille aluseks on asjaolu, et teatud maisikoguse töötlemisel saadud toodete ja kõrvalsaaduste suhtes kohaldatavate kursikompensatsioonide summa on märkimisväärselt suurem selle maisikoguse suhtes kohaldatavast kursikompensatsioonist, tuleks märkida, et komisjoni hinnangul ei saada maisikliidid (purustatud maisiteri) maisi töötlemise tulemusena. Komisjoni arvates on maisikliide näol tegemist lihtsalt jäätmetega, millele ei saa laiendada eespool osutatud kehtetuse põhjust.

13. Asutamislepingu artikli 177 alusel algatatud menetluses ei ole mitte Euroopa Kohtu, vaid ainuüksi eelotsusetaotluse esitanud kohtu ülesanne teha kindlaks käsitletava probleemi lahendamiseks vajalikud faktilised asjaolud. Käesolevas asjas praeguseks hetkeks esitatud materjale arvestades ei ole seega alust laiendada 15. oktoobri 1980. aasta otsuses toodud kehtetukstunnistamist maisikliidele (alamrubriik 23.02 A 1). Kui eelotsusetaotluse esitanud kohus leiab, et maisikliide (purustatud maisiterade) näol ei ole tegemist pelgalt jäätmetega, vaid maisi kõrvalsaadusega, siis võib ta Euroopa Kohtule esitada täiendava küsimuse.

14. Seega tuleb esimesele küsimusele vastata, et komisjoni määruse (EMÜ) nr 652/76 sätted on kehtetud niivõrd, kui nendega on kehtestatud maisigluteeni (rubriik 23.03) ning alamrubriikidesse 11.08 A I; 17.02 B I a); 17.02 B I b); 17.02 B II a); 17.02 B II b); 17.02-23; 17.02-28.0; 17.02-28.1; 35.05 A; 29.04-77.001 kuuluvate toodete ekspordimisele kohaldatavad kursikompensatsioonid.

Teine, kolmas ja neljas küsimus

15. Nende küsimustega on eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt palunud Euroopa Kohtul täpsustada määruse (EMÜ) nr 652/76 kehtetuse, mis tuvastati Euroopa Kohtu 15. oktoobri 1980. aasta otsuses, piiranguid ja tagajärgi, arvestades ennekõike selle otsuse resolutiivosa punktis 3 märgitud.

16. Kõigepealt tuleks meenutada, et Euroopa Kohus on juba oma 13. mai 1981. aasta otsuses (kohtuasi 66/80: International Chemical Corporation, EKL 1981, lk 1191) märkinud, et ehkki asutamislepingu artikli 177 alusel Euroopa Kohtu poolt tehtud otsus, millega institutsiooni õigusakt, iseäranis nõukogu või komisjoni määrus, tunnistatakse õigustühiseks, on adresseeritud otseselt ainult sellele siseriiklikule kohtule, mis antud küsimuse Euroopa Kohtule lahendamiseks esitas, on selline Euroopa Kohtu otsus mis tahes siseriikliku kohtu jaoks tema enda otsuse tegemisel piisav alus otsustamiseks, et asjaomane õigusakt on õigustühine.

17. Teiseks tuleb rõhutada, et Euroopa Kohtu pädevus sätestada õigusakti kehtetukstunnistamise tagajärgede suhtes ajalisi piiranguid asutamislepingu artikli 177 esimese lõigu b) taande alusel tehtavate eelotsuste raames on põhjendatav asutamislepingu artikli 174 sellise tõlgendusega, milles võetakse arvesse ühenduse institutsioonide õigusaktide õiguspärasuse järelevalve tarbeks asutamislepingus ette nähtud kahe menetluse ehk eelotsusetaotluste menetluse ning asutamislepingu artiklites 173, 174 ja 176 ette nähtud tühistamishagide menetluse vahelist vajalikku koosõlalisust. Võimalus sätestada ühenduse määruse kehtetuse tagajärgede suhtes ajalisi piiranguid artikli 173 või artikli 177 alusel on asutamislepinguga Euroopa Kohtule antud õigus, mille eesmärk seisneb ühenduse õiguse ühetaolises kohaldamises kogu ühenduses. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu poolt viidatud 15. oktoobri 1980. aasta kohtuotsuse puhul rajanes artikli 174 teises lõigus ette nähtud võimaluse kasutamine õiguskindluse põhimõttel, mida on täpsemalt selgitatud selle otsuse punktis 52.

18. Tuleb juhtida tähelepanu asjaolule, et artikli 174 teine lõik annab Euroopa Kohtule õiguse kaalukatel põhjustel iga juhtumi puhul eraldi otsustada, milliseid õigustühiseks tunnistatud määruse tagajärgi tuleb kehtivaks lugeda. Kui Euroopa Kohus kasutab võimalust piirata artikli 177 alusel toimivas menetluses meetme õigustühiseks tunnistamise mõju minevikus toimunud sündmustele, siis on Euroopa Kohtu ülesanne otsustada, kas tema otsuse mõju ajalise piiramise erandi võib teha selle poole kasuks, kes vaidluse siseriiklikus kohtus algatas, või mis tahes muu ettevõtja kasuks, kes astus samalaadseid samme enne asjaomase õigusakti õigustühiseks tunnistamist, või kas – vastupidi – ainult tuleviku suhtes kohaldatav kehtetukstunnistamine kujutab endast piisavat õiguskaitsevahendit ka nende ettevõtjate jaoks, kes on oma õiguste kaitseks õigeaegselt samme astunud.

19. Küsimus, mis puudutab eespool osundatud 15. oktoobri 1980. aasta otsuse kohaldamisala määratlemist, on aga käesoleva kohtuasja puhul asjakohatu, sest see põhikohtuasi algatati siseriiklikus kohtus 30. detsembril 1981, st pärast seda, kui Euroopa Kohus oli otsustanud, et esimeses küsimuses viidatud sätted on kehtetud.

20. Seega tuleb eelotsusetaotluse esitanud kohtu küsimustele vastata, nagu Euroopa Kohus märkis juba ka oma 15. oktoobri 1980. aasta otsuses, et komisjoni 24. märtsi 1976. aasta määruse (EMÜ) nr 652/76 sätete kehtetukstunnistamine ei võimalda vaidlustada siseriiklike asutuste poolt nende sätete alusel kursikompensatsioonide sissenõudmist või maksmist perioodi osas, mis eelnes selle kohtuotsuse kuupäevale, millega need sätted kehtetuks tunnistati.

Kohtukulud

21. Euroopa Ühenduste Komisjoni poolt Euroopa Kohtule märkuste esitamisel kantud kulusid ei hüvitata. Et põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus siseriiklikus kohtus poolelioleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse nimetatud kohus.

Esitatud põhjendustest lähtudes

EUROOPA KOHUS,

vastates talle Tribunal d'instance de Paris I poolt 7. juuni 1983. aasta otsusega esitatud küsimustele, otsustab:

1) Komisjoni määruse (EMÜ) nr 652/76 sätted on kehtetud niivõrd, kui nendega on kehtestatud maisigluteeni (rubriik 23.03) ning alamrubriikidesse 11.08 A I; 17.02 B I a); 17.02 B I b); 17.02 B II a); 17.02 B II b); 17.02-23; 17.02-28.0; 17.02-28.1; 35.05 A; 29.04-77.001 kuuluvate toodete eksportimisele kohaldatavad kursikompensatsioonid.

2) Komisjoni 24. märtsi 1976. aasta määruse (EMÜ) nr 652/76 sätete kehtetukstunnistamine ei võimalda vaidlustada siseriiklike asutuste poolt nende sätete alusel kursikompensatsioonide sissenõudmist või maksmist perioodi osas, mis eelnes selle kohtuotsuse kuupäevale, millega need sätted kehtetuks tunnistati.

Mackenzie Stuart

Bosco

Due

Kakouris

Pescatore

Koopmans

Everling

Bahlmann

Galmot

Kuulutatud avalikul kohtuistungil 27. veebruaril 1985. aastal Luxembourgis.

Kohtusekretär

President

P. Heim

A. J. Mackenzie Stuart